

Op weg naar het vmbo, een zoektocht in digitale bronnen*

JAN PAUL DE VRIES

In 2003 worden de eerste nieuwe examens vmbo afgenomen. Dat is een ingrijpende verandering voor vbo/mavo, de sector van het voortgezet onderwijs die circa 60% van de Nederlandse jeugd tussen 12 en 16 jaar herbergt. In feite zou deze nieuwe vorm van onderwijs nu al gestart moeten zijn, immers de eind-examenkandidaten van 2003 zitten nu mogelijk al in het tweede leerjaar. De facto zullen de betrokken scholen vanaf het komende schooljaar (2001/2002) de nieuwe leerwegen ingevoerd hebben. Dat heeft ook consequenties voor taaldocenten. Daarom wil ik in dit artikel nieuwe ontwikkelingen beschrijven met het oog op het belang voor de taaldocenten. Dit artikel is vooral een inventarisatie van wat er op dit moment beschikbaar is aan informatie over deze onderwijsinnovatie. Ik zal een spoor trekken door het *www* en wat richtingwijzers uitzetten voor wie zijn route nog moet vinden.

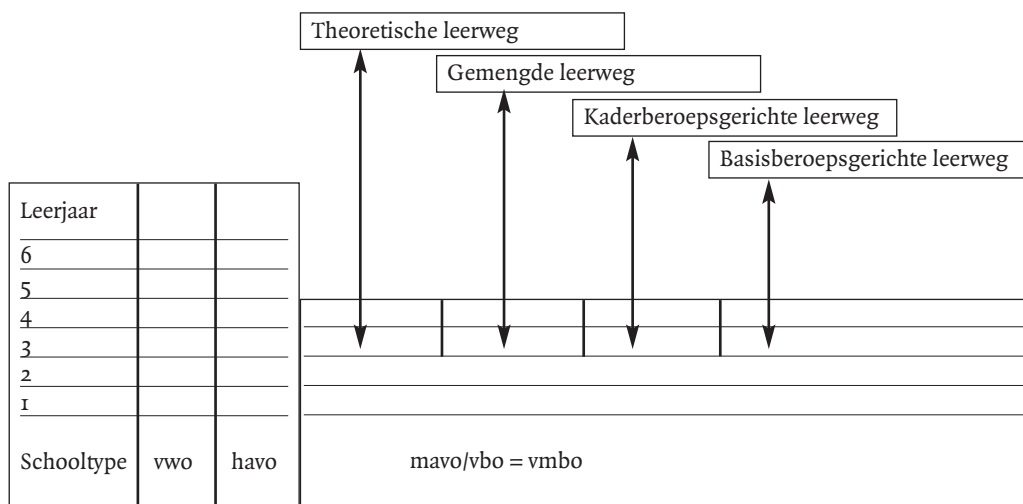
1 Algemene informatie: wat is vmbo?

Onze eerste bron van informatie is (natuurlijk) het ministerie van OC&W <www.minocw.nl>. Daar heeft het vmbo geen eigen ingang. Onder het kopje 'voortgezet onderwijs' ontbreekt een doorverwijzing naar een speciaal

hoekje voor het vmbo. Via de zoekmachines kom je wel verder. Handige overzichten voor wie de materie nieuw is, zijn te vinden op <www.minocw.nl/onderwijs/vo/vmbo>.

Uit schema 1 blijkt dat er vier leerwegen komen die het traditionele onderscheid in niveau in het vbo/mavo vervangen. Deze leerwegen sluiten aan op doorstroomprofielen. Daarnaast zijn er vier inhoudelijke sectoren: techniek, zorg en welzijn, economie en landbouw. Elke sector heeft een voor het toekomstige beroep relevant vakkenpakket dat bestaat uit verplichte vakken (gemeenschappelijk deel), profielvakken (sectordeel) en vrije ruimte (keuzedeel).

Engels en Nederlands zitten in het verplichte deel van elke sector (sectoronafhankelijk). Frans en Duits komen in de sector Economie in het sectordeel voor, en zijn daarnaast te kiezen in de vrije ruimte van de theoretische en de gemengde leerweg (de twee beroepsgerichte leerwegen bieden niet de mogelijkheid om algemene vakken in de vrije ruimte te kiezen). Turks, Arabisch en Spaans kunnen in de plaats van Duits en Frans worden gekozen in het sectordeel door leerlingen die in de basisvorming vrijgesteld waren van Duits of Frans als tweede moderne vreemde taal. Turks, Arabisch, Spaans en Fries kunnen ook gekozen worden in het vrije deel in de

Schema 1: de leerwegen van het vmbo

gemengde en theoretische leerweg. Afhankelijk van de leerweg waarin de taal gekozen wordt, bestaat het programma weer uit componenten (zo heeft elke leerweg een kerndeel, terwijl de gemengde en theoretische leerwegen ook nog een verrijksdeel kennen).

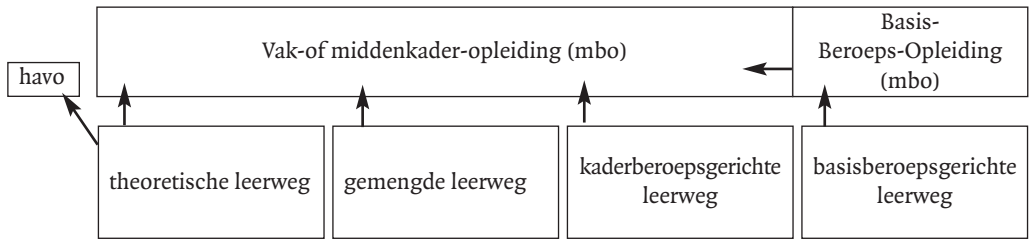
In schema 2 zijn de doorstroommogelijkheden aangegeven. Het traditionele mavo dat met vakken op D-niveau doorstroming biedt naar het havo wordt min of meer voortgezet in de theoretische leerweg. Dat betekent dat brede scholengemeenschappen mavo/

havo/vwo minder te maken zullen krijgen met het vmbo; zij mogen ook gewoon de term mavo voor hun theoretische leerweg handhaven. Scholen die wel een brede beroepsvoorbereidende afdeling willen handhaven, zullen ook de andere leerwegen aanbieden en daarmee een vmbo-afdeling realiseren.

Een volgende bron van informatie is <www.vmbo.nl>. Deze site wordt beheerd door de vmbo-projectorganisatie en het bestuurlijk Steunpunt vmbo in samenwerking met OC&W. Hun website geeft zeer veel inhoudelijke informatie zowel over de organisatie

Techniek				
Zorg en welzijn				
Economie				
Landbouw				
	theoretische leerweg	gemengde leerweg	kader-beroepsgerichte leerweg	basis-beroepsgerichte leerweg

Schema 2: leerwegen en sectoren gecombineerd

Schema 2: doorstroombmogelijkheden

(met als doelgroep schoolleiders) als inhoudelijk (gericht op de docent). Ook is er een rubriek met informatie voor leerlingen en ouders.

De onderwijsondersteunende instellingen (LPC, SLO en Cito) hebben zich natuurlijk de afgelopen jaren ook bezig gehouden met deze onderwijsvernieuwing. Zo is er vanuit de Landelijke Pedagogische Centra met steun van OC&W het project ‘Scholen in vmbo’ dat

schoolleiders en docenten ondersteunt het vmbo samen vorm te geven.

Een zeer belangrijke website is <www.examengids.nl>, speciaal ontwikkeld door SLO en Cito voor het nieuwe vmbo-examen in 2003. Deze site biedt zoals te verwachten zowel informatie over de structuur als over de didactiek van het vmbo, met lesopzetten en voorbeelden van *good practice*. Voor deze inhoudelijke invulling is een plaats gereser-

4 leerwegen		middenkaderniveau (niveau 3, 4)			basisberoepsopleiding (niveau 2)
		theoretische leerweg	gemengde leerweg	kader-beroepsgerichte leerweg	basis-beroepsgerichte leerweg
gemeenschappelijk deel		Nederlands Engels	Nederlands Engels	Nederlands Engels	Nederlands Engels
sectordeel	Techniek				
	Zorg en welzijn				
	Economie	Frans, Duits (Turks, Arabisch, Spaans)			
	Landbouw				
keuze-deel	algemeen	vrije keuze (eventueel een taal)	vrije keuze (eventueel een taal)		
	beroepsvoor-bereidend		afdelings of intrasectoraal programma	afdelings of intrasectoraal programma	afdelings of intrasectoraal programma

Schema 3: verkaveling van de vakken over de leerwegen en de sectoren

veerd onder de knop ‘leerprocessen en didactiek’ maar de lesvoorbeelden zijn nog niet voor alle vakken ingevuld. Er zijn pilotscholen die al enige jaren experimenteren met examendossiers, zogeheten PTA’s (Programma van Toetsing en Afsluiting) en nieuwe examens vmbo. De producten die dat opgeleverd heeft, staan ook op deze site. Schema 3 (gebaseerd op een afbeelding die op de site <www.examengids.nl> te vinden is) geeft een overzicht van de verkaveling van de vakken over de leerwegen en de sectoren.

2 Talen in het vmbo

Om precies de plaats te bepalen van de andere talen dan Nederlands en Engels is in onderstaand schema 4 het sectordeel uitgelicht.

techniek	zorg & welzijn	economie	landbouw
wiskunde & natuur-/scheikunde 1	biologie & wiskunde maatschappijleer geschiedenis of aardrijkskunde	economie & wiskunde of 2de mvt (Duits/Frans)	wiskunde & biologie of natuur-/scheikunde 1

Schema 4: verkaveling van de vakken per sector

Op de site <www.examengids.nl> staan advies-tabellen voor de lessen voor de verschillende vakken. Ook is daar informatie te vinden van scholen over de keuzes die ze gemaakt hebben en waarom. Daarnaast is er op deze site informatie te vinden over toetsing: de examenonderdelen en de verdeling van de verschillende eindtermen in het centraal examen en regelgeving over het PTA. Erg handig is dat op deze site elk venster ook te downloaden is als Wordbestand.

De landelijke pedagogische centra (APS, CPS, KPC) hebben zich gedurende enige tijd ook bezig gehouden met de voorbereiding van het vmbo. De site die daarvoor is ontwikkeld, is <www.vmbo.nl>. Dit is een portaal waar je veel informatie kunt vinden, bijvoor-

beeld een goed overzicht van sites met de daar geboden informatie, maar ook een mogelijkheid om vragen te stellen en te reageren op vragen en antwoorden via een forum. Daarnaast geven het CPS <www.cps.nl> en het KPC <www.kpcgroep.nl> ook informatie over het vmbo en hun aanbod op dat gebied.

De SLO <www.slo.nl> biedt nog twee extra zaken aan via haar website: een checklist voor de afstemming van het vmbo-programma qua eindtermen en niveau-indeling op het vervolgonderwijs in het middelbaar beroepsonderwijs. Verder bevat de site een overzicht van het project ict in het vmbo (VICTO). Dit project is ook rechtstreeks te vinden onder <www.victo.nl>. Het betreft een project om ict in het nieuwe vmbo in de vakken te integreren met het oog op specifieke beroepsgerichte competenties.

Er bestaan natuurlijk ook bronnen in (ouderwets) drukwerk: als bijlage bij *Uitleg* verschijnt maandelijks het *Vmbo Journaal*, uitgegeven door OC&W. Hierin wordt gerapporteerd over netwerken van scholen die alvast aan het experimenteren zijn en met name over de resultaten daarvan. De opbrengsten zijn ook via de site <www.vmbo.nl> te downloaden.

Al deze uitgaven doorkijkend, lijkt het erop dat het nieuwe vmbo vooral een zaak is van de beroepsgerichte vakken en de daarin behaalde resultaten. De verandering waren daar dan ook het meest ingrijpend. Maar de algemene vakken, en daarmee de talen, blijven niet buiten schot. Zo worden er met deze innovatie ideeën ontwikkeld en uitgeprobeerd om de talen meer te integreren in de beroepsgerichte vakken.

Dit soort ideeën en praktijken bestaan al iets langer in het hoger en middelbaar beroepsonderwijs, en onder druk van de doorstroming begint deze tendens zich ook te vertonen in het vmbo. Hier ligt duidelijk een belangrijk aandachtspunt voor de taaldocenten. Het APS heeft samen met scholen een aantal projecten beschreven. Het CPS en de KPC Groep hebben met scholen videoprojecten uitgevoerd waarbij onderdelen van het programma Nederlands in het vmbo geïntegreerd worden met beroepsgerichte vakken. Dit laatste krijgt een vervolg voor andere talen, zoals Engels en Duits.

3 Het sectorwerkstuk

Een ander aspect waar de talen in beeld (kunnen) komen in het nieuwe vmbo, is het sectorwerkstuk, een verplicht onderdeel voor de leerlingen in de gemengde en theoretische leerweg. Daar worden de beroepsgerichte vakinhouden gekoppeld aan de eindtermen van het vak Nederlands. Bij het sectorwerkstuk gaat het om een vakoverstijgende thematiek die past binnen de sector. Het kan allerlei vormen hebben, zoals een videoproductie, website, toneelstuk, fotopresentatie of een geschreven werkstuk. In het kader van het sectorwerkstuk verzamelt de leerling schriftelijke documentatie. Deze documentatie of het sectorwerkstuk is het uitgangspunt voor de opdracht 'gedocumenteerd schrijven' in het centraal examen Nederlands.

Ook de talendocenten kunnen ingezet worden als begeleiders van het sectorwerkstuk. Op de SLO/Citosite <www.examengids.nl> is daarover handige informatie te vinden (onder 'toetsing en afsluiting, algemeen'). De site bevat zelfs een handleiding voor docenten en leerlingen voor het uitvoeren van deze taak (zie ook het artikel van Paul Scholte in *Levende Talen Magazine* van juni 2001).

Het vmbo-loket geeft eveneens via de zoekmachine informatie over het sectorwerkstuk

en over ervaringen opgedaan in experimenten. Daar is een link opgenomen naar de mediatheek van kennisnet <www.kennisnet.nl/mediatheek> die bronnen geeft die te gebruiken zijn.

Via kennisnet kan met de knop 'toetsen/examens' worden doorgeklikt naar de 'toetswijzer', een portaalsite van het kenniscentrum van de Citogroep. Ook de eigen site van Cito <www.cito.nl> biedt de mogelijkheid om onder andere wetenswaardigheden over het sectorwerkstuk uit te wisselen. Daar is ook weer een link te vinden naar 'toetsnet vmbo', een site waar het in de toekomst mogelijk zal zijn om langs digitale weg toetsmateriaal te raadplegen dat geschikt is voor het schoolexamen.

4 Examens, examendossier, PTA

Hierboven is al het een en ander gemeld over examens en de sites die daarover informatie geven. Speciale aandacht verdient ook in het vmbo het Plan van Toetsing en Afsluiting (PTA). Dit moet in oktober 2001 vastgesteld zijn met het hele traject naar het examen dat de leerlingen dan moeten afleggen. Net zoals in de Tweede Fase moet hierin het schoolexamen beschreven worden en de verschillende onderdelen die daarin opgenomen zijn. In het vmbo worden voor het schoolexamen drie soorten toetsen onderscheiden: schriftelijke en mondelinge toetsen, praktische opdrachten en handelingsdelen. Voor de talen zijn er geen praktische opdrachten, wel is er een handelingsdeel (bijvoorbeeld een leesdossier voor extensief lezen).

Op veel sites wordt melding gemaakt van een document dat door het PMVO ontwikkeld is: Vraagbaak PTA <www.pmvo.nl/downloaden>. Op diezelfde site zijn ook enkele voorbeelden van door scholen ontwikkelde en ingevulde PTA's te downloaden.

De Samenwerkende Landelijke Pedagogische Centra hebben een *Beslisdocument* ontwikkeld, dat een leidraad vormt voor de beslissingen

die de scholen moeten nemen omtrent de vormgeving en organisatie van het examendossier en het sectorwerkstuk (te bestellen bij het APS en te downloaden via <www.vmbo-loket.nl>). Dit document bevat ook weer een overzicht van internetbronnen die verdere informatie en ondersteuning bieden.

Het examendossier is het document dat alle resultaten op de (onderdelen van de) toetsen van het Schoolexamen bevat. De SLO heeft daarvoor een handleiding gemaakt die te vinden is op <www.examengids.nl>.

5 *Leerwegondersteunend onderwijs*

Een laatste onderwerp dat speciale aandacht verdient is het Leerwegondersteunend onderwijs. Deze nieuwe vorm van speciaal onderwijs kent vele gezichten, variërend van 'bijles' in bepaalde vakken tot psychotherapeutische begeleiding. Dit kan individueel of collectief gebeuren; in ieder geval wordt ernaar gestreefd alle leerlingen zoveel en zo lang mogelijk binnen het reguliere onderwijs te houden. De algemene site <www.vmbo.nl> geeft daarover veel informatie onder het kopje 'zorg'. De nadruk ligt daarbij vooral op de organisatie en de structuur die aangebracht wordt (diagnostisering, verwijzing, etc.). Deze verandering betekent concreet voor de docent dat de remediërende vormen van onderwijs meer geïntegreerd zullen worden in de taken van de docent. De leerlingen die speciale zorg nodig hebben blijven zoveel mogelijk in het reguliere onderwijs, maar krijgen zorg op maat. Hoe dat in de praktijk zal gaan, is nog niet zo duidelijk; er zijn nog geen ervaringen uit de praktijk te vinden op deze sites.

Voor talendocenten is het natuurlijk belangrijk ook inhoudelijk iets te kunnen bieden voor deze vorm van speciaal onderwijs.

Wat kan de taaldocent de leerlingen bieden die problemen hebben met het leren van talen? Het CPS heeft een computerprogramma ontwikkeld voor leerlingen die problemen hebben met vocabulaireverwerking, getiteld *Remedioom* (zie <www.cps.nl>). We komen daarmee op het terrein van de remedial teaching, maar deze vraag kan algemener worden geformuleerd door ons af te vragen wat taaldocenten de zwakke taalleerders in het nieuwe vmbo kunnen bieden. In aansluiting daarop is het verheugend te melden dat het Nationaal Bureau Moderne Vreemde Talen onlangs een uitgave speciaal aan dit thema gewijd heeft, getiteld *In Duitsland spreek ik gewoon Duits, Taalonderwijs aan taalzwakke leerlingen*. Deze publicatie is te bestellen bij het SLO in Enschede.

6 *Tot slot*

Gezien het voorgaande kan gesteld worden dat er veel te vinden is op Internet dat de docent ondersteunt bij het ontwikkelen van het nieuwe vmbo. Met name de link naar <www.examengids.nl> mag in de computer van de talendocent onder de 'favorieten' niet ontbreken!

* In dit artikel is niet uitputtend ingegaan op de nieuwe eindtermen voor de moderne vreemde talen; elders in dit nummer besteedt Ingrid Wijgh aandacht aan deze vernieuwingen en aan de inhoudelijke consequenties voor het talenonderwijs.

LITERATUUR

Staatsen, F. & Westhoff, G. (red.) (2000). *In Duitsland spreek ik gewoon Duits. Talenonderwijs aan taalzwakke leerlingen*. Enschede: SLO.